

Rapport, Kulturhistorisk "laboratorium", Ølgod Museum

Kontaktperson: Projektleder og museumsformidler Mette Bjerrum Jensen, mbj@vardemuseum.dk

Projektets titel: Udvikling af Kulturhistorisk Laboratorium.

Link til rapporten: http://vardemuseum.dk/dk.php/museetsarb/projekter/kulturhistorisk_laboratorium

Hvilket genstandsfelt/fagområde bygger projektet på?

Projektet skal formidle andelsbevægelsens opblomstring med udgangspunkt i Hjedding Andelsmejeri. Desuden sættes fokus på før-moderne landbrug, teknologiudvikling omkring 1880, tidlig smørproduktion og mejeridrift.

Hvem er projektets primære målgruppe?

Børnefamilier samt elever på folkeskolens mellemtrin og udskolingsniveau. Målgruppen er ny. Den eksisterende udstilling fra 1979 har primært været benyttet af et +50, meget lokalt publikum samt elever på folkeskolens indskoling og mellemtrin.

Hvad er projektets resultater og læringsudbytte?

Det tager meget lang tid og koster mange penge at opfinde eksperimenterende elementer til kulturhistorisk formidling i samarbejde med eksterne partnere. Det er givende for museets planlægning af udstilling at inddrage de kommende brugere – og det øger chancen for at udstillingen fænger målgruppen.

Hvilken pulje/puljer har projektet modtaget støtte fra: Formidlingspulje 1

Hvilke formidlingsformer er projektet baseret på?

Projektet går ud på at skabe et Kulturhistorisk "experimentarium", hvor leg og læring mødes. Ideen er at inddrage erfaringerne fra de naturvidenskabelige science-centres formidling til børn, unge og familier i det kulturhistoriske museum.

Hvad er projektets formål?

At udvikle idéer, effekter og redskaber til et "Kulturhistorisk Laboratorium". At formidle Andelsbevægelsens fremkomst og succes via 'hands on' og aha-oplevelser. At give læring gennem eksperimenteren, og dermed tiltale børn og voksne, der hellere besøger science centre end kulturhistoriske museer.

Samarbejdspartnere: Frederiksen (Ølgod-virksomhed, der leverer udstyr til naturfagsundervisning). Brorsonsskolen i Varde. Landbrugsmuseet Gl. Estrup. Bødkerhuset Tistrup. Ølgod Museumsforening. CAT – formidling gennem oplevelser. Dansk Landbrugsmuseum, Gl. Estrup.

Rapport, Kulturhistorisk Laboratorium, Ølgod Museum

Hvad var formålet?

Projektet gik ud på at udvikle idéer, effekter, redskaber og metoder til et indendørs Kulturhistorisk Laboratorium omkring emnet ” andelsbevægelsens fremkomst og succes”. Tanken var at formidle via ’hands on’ metoder. Formålet var at forene høj faglig kvalitet med underholdning og læring gennem leg, og dermed tiltale børn og voksne, der hellere besøger science centre end kulturhistoriske museer.

I den oprindelige titel på projektet hed projektet ”Udvikling af Kulturhistorisk Experimentarium”. Ordet experimentarium er imidlertid omfattet af ophavsret. Titlen er derfor ændret til den nuværende.

Brugerinddragelse

Museet har besøgt to klasser på Brorsonsskolen i Varde – en klasse på mellemtrinnet (4b) og en klasse i udskoling (8c). Vi valgte en klasse på mellemtrinnet med det mål for øje, at dette klassetrin skal have et kronologisk overblik, og det er ofte i disse klasser, vi i forvejen har besøg på museet. Landbrugshistorie er en væsentlig del af deres læseplan i historie. Vi valgte desuden en 8.klasse ud fra helt andre kriterier. På 8. klassetrin gennemgår eleverne i historie emner omkring landbrugshistorie og demokratihistorie, og de undervises blandt andet i Hjedding Andelsmejeri og historie heromkring. Til gengæld har eleverne meget få historietimer og kommer derfor aldrig på Ølgod Museum. Vi ville altså gerne høre eleverne og deres lærere hvad der skulle til, for at de ville besøge museet.

Brugerinddragelsen foregik på denne måde for 4. kl.:

Vi kom to fra museet og præsenterede os for klassen. Den ene af os fortalte ved en mundtlig fremlæggelse om Hjedding Andelsmejeri, om hvordan mejeriet fungerede og om smørproduktion. Den anden tog noter og supplerede. Vi fortalte, at vi manglede input til at lave en sjovere udstilling om disse emner. Eleverne kom meget hurtigt ind i en dialog, og ved håndsoprækning deltog alle i klassen i en brainstorm om, hvilke ting, der kunne være sjove at vise, hvordan man kunne gøre det, og hvilke historier, der var gode. Især historier om børneliv og mælk var interessante. Børnene ville gerne mærke på egen krop, hvordan det var at komme ind i en mørk stald om morgenen, og hvordan de forskellige slags mælk (sødmælk, kærnemælk mm) og smør smager.

Brugerinddragelsen foregik på denne måde for 8. kl.:

Vi kom to fra museet og præsenterede os for klassen. Den ene tog notater. Den anden af os gav en 10 minutters powerpoint introduktion til historien omkring andelsbevægelsen og Hjedding Andelsmejeri. Klassen havde i pensum beskæftiget sig med emnet inden vores besøg. To lærere deltog sammen med klassen i en brainstorm på, hvilke emner, der kunne være interessante – og hvilke, der var kedelige. Især det fysiske om at forstå, hvordan centrifugen og dampmaskiner virker, var interessant for både piger og drenge. Historier om tyfus, bakterier og mejeristen, der døde, var uinteressante. Fysiklærer og historielærer deltog i brainstormen, og bidrog til måder, man kunne demonstrere de forskellige funktioner på.

Efter vores besøg fik klassen til opgave at tegne den udstilling, de gerne ville se i de rum af museets eksisterende udstilling, hvor vi ville lave forandring. De fik en grundplan af museet, og har selv tegnet

”deres” udstilling, i dialog med deres historielærere. I elevernes forslag til udstillinger har mange af dem fokus på et ”flow” i historien, så man forstår sammenhæng mellem mælken, der kommer til mejeriet, og smørret, der kommer ud af det til sidst. Desuden er der lagt vægt på at udstillingen bliver behagelig at opholde sig i – gerne med stole og borde, og at der formidles gennem ting og billeder mere end gennem ord og tekst.

Brugerinddragelse familier:

To familier har været inddraget i udviklingen af udstillingen. En familie bestående af forældre og tre børn i alderen 4-9 år fra Varde Kommune, samt en familie med forældre og to børn på 5 og 8 år fra en anden kommune. Den sidste familie var valgt, da faren i familien er tidligere landmand og nu historiker, med speciale i andelsbevægelsen. Familien havde derfor på forhånd har en viden om emnet, i modsætning til den første familie, der ikke havde forhåndskendskab til emnet, og kun sjældent besøger museer.

De elementer, der blev lagt vægt på at formidle hos den første familie var ”ting man kan røre ved” og ”noget, man kan prøve”. Den anden familie var med på en brainstorm om, hvordan man kan formidle ideen med andelsbevægelsen.

Inddragelse af lokale virksomheder

Et af ønskerne til udstillingen var at inddrage den lokale virksomhed Frederiksen, der laver udstyr til skolernes fysik eksperimenter, i udviklingen af de fysiske eksperimentariedele til udstillingen. Vi holdt i projektfasen et opstartsmøde med Frederiksen, hvor vi sammen med to udviklere i virksomheden fik snakket os frem til mulige elementer. Vi valgte at fokusere på to fysiske elementer, nemlig damp og centrifuge. Damp fandt vi i samråd frem til bedst kunne demonstreres på traditionelle dampmaskiner, så der ville vi ikke lægge energi. Frederiksen arbejdede derefter på at udvikle en centrifuge i plexiglas, der ved at skille to væsker fra hinanden kunne demonstrere centrifugalkraften, hvis man drejede glasset hurtigt rundt, eks. ved maskinkraft eller håndkraft. Efter flere forsøg opgav Frederiksen imidlertid forsøget. Det kunne godt lykkes at lave en centrifuge, men det var ikke muligt for virksomheden at finde to væsker, der synligt ville skille sig fra hinanden, og ideen i mælkecentrifugen kunne dermed ikke demonstreres. Det produkt, der findes fra denne proces, er et videoklip med optagelse af forsøgscentrifugen.

Vores fokus på at inddrage samarbejdspartnere fra nærområdet betød, at vi ikke tidsnok fik talt med virksomheder, der måske bedre ville have kunnet hjælpe os. Først sent i processen inddrog vi en virksomhed, der har udviklet eksperimenterende elementer til blandt andet Økolariet i Vejle og Dansk Landbrugsmuseum Gl. Estrup; CAT. Pga. tidspres og økonomi valgte vi at basere vores produktudvikling på et element, som CAT havde udviklet til Dansk Landbrugsmuseum Gl. Estrup. Produktet var oprindeligt udviklet med brugerinddragelse af samme målgruppe som i vores projekt, og kunne derfor med fordel tilpasses vores ideer og emne.

Inspirationsbesøg

Den udstilling, vi ville ændre, var bygget i 1979. Museet for Varde By og Omegn er i gang med en proces, hvor vi vil forandre hovedparten af museets udstillinger, der alle er lavet i en periode, hvor der ikke var fokus på forskellige formidlings- og læringsstile. For at finde inspiration til at formidle bedst muligt til børn

og børnefamilier, har vi i udstillingsgruppen på 3-4 mand været på inspirationsture til andre nyere udstillinger med dette fokus.

Vi har besøgt Brede Værk, Økolariet i Vejle, Skive Museums børnemuseum "Gadespejlet", Børnemuseet på Nationalmuseet, Børnemuseet på Hjerl Hede, Struer Museums "Byskriver" samt Dansk Landbrugsmuseum Gl. Estrup, der i 2011 lavede ny udstilling med mejeri som omdrejningspunkt. Inspirationen fra de forskellige museer er enten blevet eller bliver i 2012 indarbejdet i forskellige målestok på Ølgod Museum. Desuden er der indarbejdet elementer med direkte inspiration fra Museum of Natural Sciences i Bruxelles.

Hvad har vi lavet?

Vi har gennemgået den eksisterende udstillingen af to omgange med henblik på at pille de dele af udstillingen ned, der virkede forældede efter de nye formidlingsprincipper målrettet børnefamilier. Resultatet var, overraskende for os selv, at store dele af udstillingen faktisk fungerer meget pædagogisk. Udstillingen var foregangs billede i 1979 ved at være en kombination af åbent magasin og pædagogisk udstilling om historien fra stenalder til stationsby målrettet skoleklasser i Ølgod og omegn. Vi valgte derfor at bevare kernen i udstillingen, der handler om landbrugssamfundets forvandling fra hedebonde til moderne landmand, eller periode ca. 1820-1920. Vi har derfor valgt at "shine" udstillingen op med maling og nye tekster (fra efterår 2012), men beholde genstandene som de er fremvist i åbne displays uden glasmontrer. Den del af udstillingen, der omhandler andelsbevægelsen og Hjedding Andelsmejeri har vi valgt at gøre til et "kulturhistorisk laboratorium".

Hvor der før var en traditionel udstilling med genstande uden forklarende tekst, er udstillingen nu bygget op efter de ideer, vi har fået fra brugerinddragelsen og de inspirerende besøg i andre udstillinger.

Umiddelbart efter et eksisterende interiør med en bondestue, har vi bygget en "stald". I stalden står der en "levende" ko – projiceret på væggen. Denne ko kan man malke, hvis man sætter sig på malkeskamlen. Dette element var et af de, som der blev lagt mest vægt på blandt 4.kl. under brugerinddragelsen. Når vi har valgt at projicere koen på væggen i stedet for at sætte yver på en model-ko er det for at understrege fornemmelse af at stå overfor en levende ko, som man som barn har ansvaret for at få malket.

Efter morgenmalkningen kan man nu gå i skole. Hvor skolebænkene før var museumsgenstande, kan man nu "gå i skole" på skolebænken. Vi har etableret et areal, hvor man kan prøve at lege som i frikvarteret for godt 100 år siden, samt en kæmpe fotostat med moderne børn i en gammel skolestue, så børnene kan lave en kobling mellem deres egen nutid og fortiden.

I "mejeriet" har vi fulgt de største elevs ønske om at følge mælkens vej fra det kommer til mejeriet, til det bliver sendt videre i verden som smør. Den besøgende kan forsøge at veje forskellige mælkejunger af på vægten, og mærke og måle forskel på mælkemængden.

Når mælken er vejet ind, skal den i centrifugen. Vores oprindelige ønske var at skabe en plexiglas-centrifuge, hvor man ved tryk på en knap kunne sætte centrifugen i gang og se "mælk" og "fløde" blive skilt fra hinanden. Efter flere eksperimenter i samarbejde med Frederiksen opgav vi denne idé, da vi ikke kunne finde to væsker, der kunne skille.

8. klasserne og deres fysiklærer gav os imidlertid en idé, nemlig at demonstrere centrifugalkraften – et mysterium, 8. klasserne var meget fascinerede af og gerne ville forstå. Derfor har vi integreret et simpelt forsøg i udstillingen, hvor man ved hjælp af centrifugalkraft kan løfte en bordtennisbold med et omvendt glas, samt et forsøg, hvor man kan mærke kraften ved at svinge en snor med lod.

Et andet element, der fascinerede den unge målgruppe af 8. klasser, var dampmaskinen. Vi har derfor valgt at stille en dampmaskine op, der driver elementer med et remtræk, så de besøgende kan forstå denne teknik.

De små forsøg skulle gerne give en forståelse for, hvad de første industrielle mejeriretskaber, dampmaskinen og centrifugen, betød for opkomsten af effektive mejerier, der lynhurtigt gjorde hjemmeproduktionen af smør utidssvarende.

Efter brainstormen med 8. klasserne har vi valgt at sætte mejeriets hovedfunktioner i fokus. Når man kommer med mælkejungen, og placerer den på en tackaflæser, kan man se en film om, hvordan mælken blev bragt til mejeriet i mælkejunge og vejet ind. Placerer man i stedet kærnen her, vises kærnen i funktion på skærmen. Det samme gælder den revolutionerede maglekilde-centrifuge, og dampmaskinen, der drev det hele. Til sidst kan den besøgende placere smørdritlen – det færdige produkt. Dette centrale element valgte vi at gøre til et element, der er elektronisk, men hvor det er de fysiske genstande, der bærer fortællingen, og kobler den besøgende kropslige erfaring (jeg sætter mælkejungen fra mig her) med læring.

For at forstå, hvor revolutionerende, maglekilde-centrifugen var, har vi valgt at sætte fokus på den langsomme proces, det er at skille fløde fra mælk uden centrifuge. I et miljø med mælkefade stillet frem på et mejeri, har vi placeret en vendbar flaske med olie og vand, som man ved at vende flasken kan blande og se skille.

Hjedding Andelsmejeri blev belagt med fliser for at imødekomme datidens hygiejnebehov, hvor urenheder i mælken var en udfordring for at skabe høj kvalitets smør. Men fliserne gav andre problemer, da mælken seved gennem revnerne mellem fliserne og skabte grobund for tyfusbakterier. Løfter man fliserne kan man se en petriskål med tyfusbakterier, som slog en mejerist ihjel i den første tid i Hjedding – mejeristen er der selvfølgelig også, foruden et billede der viser, at tyfus stadig er et problem i store dele af den ikke-vestlige verden.

Hvad er projektets resultater og læringsudbytte?

Et væsentligt resultat for museet har været at børn, unge og lærere på Brorsonsskolen har følt sig inddraget i udstillingsprocessen, og på forhånd har et ejerskab til udstillingen. Museet har omvendt lært af brugerinddragelsen. Vi vidste på forhånd, at folkeskolens udskolingstrin og ungdomsuddannelser er svære at nå ind til med en historie om landbrug, mejeri og andelsbevægelse. Brugerinddragelsen af især 8. kl. gav en fornemmelse for, hvilke veje, der er ind til de unges interesse. Det er vigtigt at lægge vægt på at give forståelse for fysiske og mekaniske sammenhænge – hvordan en dampmaskine og centrifuge faktisk virker, og hvordan processen er i et mejeri fra mælk til smør. Overraskende fandt de industrihistorien mere relevant og spændende end personhistorier fra mejeriet. De unges egne tegninger af museet viser et ønske om at udstillingen viser netop processen fra råvare til produkt. Desuden er det relevant at skabe fysiske rammer, der sætter den unge i centrum og signalerer afslapning og plads til at fordybe sig gennem opgaver

og spørgsmål – altså at bruge de læringsmetoder, den unge allerede kender fra undervisningen, men i nye rammer. Museet har fået ny viden om brugerne gennem projektet.

Samarbejdet med Frederiksen har vist, at det ikke er let at udvikle eksperimentelle elementer til kulturhistoriske udstillinger. Det kræver store ressourcer og meget tid at udvikle bare få elementer, når der ikke er tale om færdige pakkelsninger.

Vi troede i projektgruppen, at vi kunne lave et kulturhistorisk "experimentarium" med lavteknologiske løsninger, men vores inspirationsbesøg viste os tydeligt, at det stort set er umuligt i dag, hvis projektet skal virke tidssvarende og virke interessant for brugerne. Blandt de udstillinger, vi så, var dér hvor vi selv følte, at vi gennem "eksperimenteren" kunne nå frem til erkendelse, var et element på Dansk Landbrugsmuseum Gl. Estrup, udviklet af formidlingsvirksomheden CAT i Århus.

Projektet har derfor betydet at Museet for Varde By og Omegn har indledt et samarbejde med Gl. Estrup Landbrugsmuseum, da vi har en fælles interesse i at udvikle hands-on formidlingen af mejeribrug, landbrug og andelsbevægelse, der kan udnyttes fremadrettet.

Projektet har resulteret i et nyt afsnit på Ølgod Museum, der bruger konceptet om hands-on formidling, og er indrettet efter ønsker fra børn og unge i lokalområdet. Resultatet og erfaringerne har givet blod på tanden til at udvikle et decideret formidlingssted i direkte tilknytning til Hjedding Andelsmejeri, efter principperne om en eksperimentarisk tilgang til historien.